

AYLIQ BÜLLETEN FEVRAL – 2020

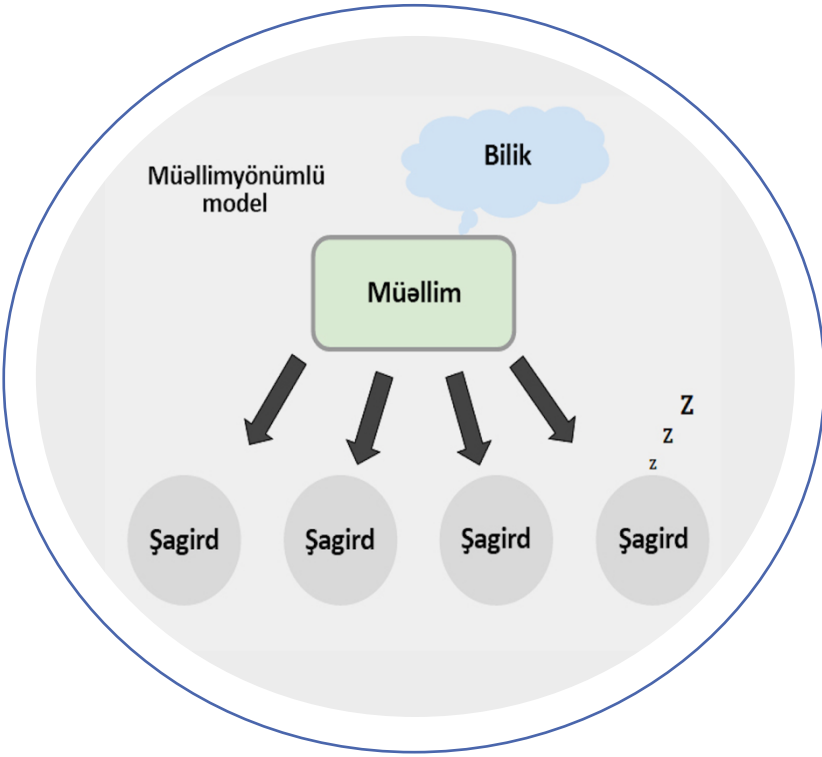
İNKLÜZİV TƏHSİLDƏ UŞAQYÖNÜMLÜ PEDAQOQİKA

Uşaqyönümlü pedaqogika inklüziv təhsilin səmərəli tətbiqinin təməlidir. Bu yanaşma həm əlilliyi olan, həm də əlilliyi olmayan – bütün şagirdlərin ehtiyaclarından bəhs edən çərçivə sənədini müəllimlərə təqdim edir. Uşaqyönümlü pedaqogika müəllimlərə şagirdlərin maraq və ehtiyaclarına uyğun təlim qurmaq imkanı yaradır.

İnküziv təhsilin həyata keçirilməsində uşaqyönümlü pedaqogikanın rolu böyükdür. Müxtəlif psixoloji və pedaqoji ədəbiyyatlarda da qeyd olunduğu kimi, eyni əlilliyə malik olan uşaqlar heç də eyni ehtiyaqlara malik deyillər. Bundan başqa əlilliyi olan uşaqlar üçün nəzərdə

tutulan təlim strategiyalarının digərlərindən kəskin fərqləndiyinə dair əsaslı dəlil də yoxdur. Bu səbəbdən müəllimlər üçün əsas məqsəd bütün uşaqların ümumi və xüsusi ehtiyaclarına cavab vermək, yəni uşaqyönümlü olmaqdır. Əlilliyi olan uşaqların təlimi üçün xüsusi pedaqogika olmadığından müəllimlər inklüziv mühitdə bütün uşaqların ehtiyaclarını qarşılamaq məqsədilə uşaqyönümlü pedaqogikadan istifadə edirlər.

Ənənəvi mühitdə, yəni müəllimyönümlü pedaqogikada müəllim bütün sinifin qarşısında durur, masaları sıra və cərgə ilə düzür, şagirdlərə bilikləri verir, və onların cavablarının doğru və ya yanlış olma-

sını söyləyir. Ənənəvi təlim yanaşması məhdud imkanları, mühafizəkar və qeyri-çevik təlim texnologiyaları ilə xarakterizə olunur. Belə ki, ənənəvi təlim uşaqların fərdi xüsusiyyətləri və tələbatlarını nəzərə almayan pedaqoji fəlsəfəyə əsaslanır və təlimin aparıcı siması kimi bilik daşıyıcısı olan müəllimi görür. Bundan başqa, ənənəvi təlimdə nəzəri məzmun üstün tutulur ki, bu da metodların monotonluğu, qeyri-dinamik təlim mühiti və şagirdlərin passivliyinə səbəb olur.

Ancaq uşaqyönlü pedaqoji yanaşmada təlimin səmərəsini artıran ən vacib amillərdən biri müəllimin davranışdır. Belə ki, uşaqyönlü yanaşmada müəllim sinifdəki resurslardan maksimum səmərəli istifadə edir, şagirdlərlə qarşılıqlı ünsiyyət qurur və onların öyrəndikləri bilikləri müxtəlif üsullarla qiymətləndirir.

Uşaqyönlü pedaqogikanın əsas xüsusiyyətlərinə isə bunlar daxildir:

1. Faydalı təlim imkanları
2. Uşaqların müxtəlif yollarla öyrənməsi
3. Birgə öyrənmə
4. Cəlbedici və əlçatan təlim məkanları
5. Formativ qiymətləndirmə

“Əlilliyi olan uşaqlar üçün xüsusi pedaqogika varmı?” sualına iki əsas mövqedən cavab vermək olar: “unikal fərqlilik” mövqeyi və “ümumi fərqlilik” mövqeyindən.

Unikal fərqlilik mövqeyi

Hər bir şagirdin özünəxas ehtiyacları olmaqla yanaşı digər insanlarla oxşarlıq təşkil edən ehtiyacları da olur. Bunu nəzərə alaraq, əlilliyi olan uşaqlar üçün xüsusi pedaqogikanın olmasını deyil, bütün uşaqların tələblərini qarşılayan uşaqyönlü pedaqogikanın olması ideyasını əsas götürmək lazımdır.

Ümumi fərqlilik mövqeyi

Şagirdin ümumi və özünəməxsus ehtiyacları olmaqla yanaşı, əlillikdən irəli gələn müəyyən spesifik ehtiyacları da ola bilər. Eyni əlilliyi olan uşaqlar heç də eyni ehtiyacları malik olmur, onlar bir çox baxımdan bir-birindən fərqlənirlər. Məsələn, müəyyən əlilliyi olan bir uşağın eyni əlilliyi olan başqa bir uşaqla deyil, əlilliyi olmayan bir uşaqla daha çox ortaq maraqları və ehtiyacları ola bilər.

UŞAQYÖNÜMLÜ TƏLİM MÜHİTİ

Uşaqyönümlü təlim məkanlarının xüsusiyyətlərini bildikdə daha uğurlu təlim prosesi qurmaq olar. Belə ki, uşaqların sinif və məktəb daxilində sərbəst hərəkət edə bilmələri, fərdi və qrup şəklində işləmələri, ehtiyac olduqda təlim materiallarını maneəsiz əldə edə bilməsi üçün hər cür şərait yaradılmalıdır. Bununla yanaşı, şagirdlərin fərdi və ya qrup şəklində öz müstəqil öyrənmələri üçün siniflərdə müxtəlif guşələrin qurulması vacib tədbirlərdən biridir.

Lazımı təlim materialları yerləşdirilən bu guşələr öyrəndikləri biliklərini artırmaq və möhkəmləndirmək, yeni bilik və bacarıqları təcrübədən keçirmək, yeni anlayışlar kəşf etmək üçün şans verir. Şagirdlər özləri də bu guşələrin planlaşdırılmasında, təşkilində və idarə edilməsində iştirak edə bilirlər. Bundan başqa, inklüziv siniflərdə bütün uşaqların

işlərinin nümayiş olunduğu və onların fəaliyyətləri haqqında rəylərin yer aldığı təqdimat lövhəsinin olması da məqsədəuyğundur. Bu təqdimat lövhəsinə tez-tez dəyişmək və onu tədris vasitəsi kimi istifadə etmək lazımdır.

FƏAL MÜƏLLİMLƏRLƏ GÖRÜŞ

Avropa İttifaqının maliyyə dəstəyi ilə "Regional İnkişaf" İctimai Birliyi tərəfindən həyata keçirilən "Müəllimlərin inklüziv təhsil sahəsində bacarıqlarının artırılması" layihəsi çərçivəsində Bakı, Şəki, Quba, Ağcabədi, Şamaxı və Cəlilabad regionlarında ixtisasartırma təlimlərində iştirak edən, müəllimlik fəaliyyətində nümunəvi olan, inklüziv təhsilə pozitiv münasibət bəsləyən, təlimlərdə öz yaradıcı baxışı və fəallığı ilə seçilən müəllimlərlə Inklüziv Təhsil Mərkəzlərində görüşlərin keçirilməsinə start verilib. Müntəzəm olaraq bütün regionlarda təşkil olunacaq görüşlərin məqsədi müəllimlərin təlimlərdə əldə etdikləri bilik və bacarıqların təcrübədə necə tətbiq etmələri, qarşılaşdıqları spesifik çətinliklər və onların həlli yolları və s. məsələlər barədə fikir və təcrübə mübadiləsi üçün imkan yaratmaqdır. Bu cür görüşlər inklüziv təhsilin aktuallığını gündəmdə saxlamaq və onun dayanıqlılığını təmin etmək baxımından əhəmiyyətlidir. Layihə çərçivəsində müəllimlərin şəbəkələnməsi üçün müxtəlif tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur.

İNKLÜZİV TƏHSİL İLƏ BAĞLI PORTUQALİYAYA İŞGÜZAR SƏFƏR

Layihə çərçivəsində 20-23 yanvar tarixlərində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin bir qrup müəllim heyətinin və layihə əməkdaşlarının Portuqaliya Respublikasına təlim səfəri təşkil olunub. Portuqaliya Respublikasının Təhsil Nazirliyinin Baş Təhsil İdarəsinin təşkilatı dəstəyi ilə həyata keçirilən səfərin əsas məqsədi müxtəlif dövlət qurumlarının nümayəndələri və təhsil müəssisələrinin mütəxəssisləri, valideynlər ilə müzakirələr aparmaq, inklüziv təhsilin tətbiqində Portuqaliyanın qabaqcıl təcrübəsini öyrənmək, müvafiq sahədə tədris və metodiki resurslar, qanunvericilik tələbləri və dövlətin təşviqat tədbirləri barədə ətraflı məlumat əldə etmək olub.

Səfər çərçivəsində nümayəndə heyəti Portuqaliya Respublikasının Təhsil Nazirliyinin Baş Təhsil İdarəsinin nümayəndəsi ilə, Lissabon şəhərində fəaliyyət göstərən Alapraia, Pedro Eanes Lobato, António Arroio və Manuel Ferreira Patrício məktəblərində və Evora Universitetində rəsmi şəxslər, məktəb rəhbərləri, müəllimlər, valideynlər, tələbələr və digər əlaqəli şəxslərlə görüşlər keçirmiş, təlim-tədris otaqlarında yaradılan şəraitlə əyani tanış olmuş, təqdimatlarda iştirak etmişlər.

Təlim səfəri məktəblərdə kadr hazırlığının təkmilləşdirilməsi və inklüziv təhsil mədəniyyətinin gələcək nəsəl müəllimlərə təbliğ olunması baxımından faydalı olub. Təhsil müəssisələrində aparılan müşahidələr göstərmiş ki, keyfiyyətli inklüziv təhsili şərtləndirən əsas amilləri bu cür ümumiləşdirmək olar: güclü əməkdaşlıq mühiti, fərqliliyə fərqliliyə hörmət, dözümlülük və inklüziv təhsilin əhəmiyyəti nə universal inam, ətraf mühitdə mövcud olan re-

surslardan öyrədici vasitə kimi istifadə etmək sərəştəsi, təlim yanaşmalarının müxtəlifliyi.

İnklüziv təhsil Portuqaliyanın təhsil məkanına və təcrübəsinə hər-tərəfli inteqrasiya edilmişdir. Bu nailiyyətin əsas səbəblərindən biri inklüziv təhsilin qanunvericilikdə əsaslı şəkildə öz əksini tapması və cəmiyyətin bu mövzuda maarifləndirilməsidir. Bugünkü inkişaf səviyyəsinə çatmaq üçün ölkə ötən əsirin 60-cı illərindən etibarən uzun bir yol qət etməli olub. 1980-ci illərdə ciddi dönüş nöqtəsi hesab edilən fundamental qanunlar qəbul edilib və Təhsil Nazirliyi xüsusi təhsilin inkişafına cavabdeh olan qurum kimi tanınmağa başlayır. 90-cı illərdə qəbul edilmiş əlilliyi olan uşaqların ümumtəhsil məktəblərinə inteqrasiyasını nəzərdə tutan qanunlar 2000-ci illərdə daha da təkmilləşdirilərək inklüziv təhsil prosesini sürətləndirən bazaya çevrilir. Əlbəttə dəyişən ehtiyacları nəzərə alaraq ölkə bununla kifayətlənmir. Belə ki, 2016-cı ildə inklüziv təhsil haqqında yeni qanunun hazırlanması üçün işçi qrupu yaradılır və 2018-ci ildə inklüziv təhsil ilə əlaqədar yeni qanun qəbul edilir. Yeni qanunda inklüziv təhsildə maraqlı tərəflər arasında daha sıx əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq əlaqələri, inklüziv təlim prosesinin dəstəklənməsi üçün spesifik tədbirlər və resurslar, multi-dissiplinar komandanın fəaliyyəti, təlimə dəstək mərkəzinin xidmətləri, qiymətləndirmə və monitoring kimi birbaşa təlim prosesinə aidiyyəti olan məsələlərlə yanaşı, inklüziv təhsil siyasətini tənzimləyən müddəalar da öz əksini tapmışdır.

NÜMUNƏVİ TƏCRÜBƏ

Maqsudova Nurlana

(Şamaxı Avropa liseyinin ibtidai sinif müəllimi)

2018-ci tədris ilində qəbul etdiyim sinif mənim artıq 5-ci sinfim idi. Pədoqoji fəaliyyətimin 22-ci ili idi. Bu illər ərzində müxtəlif xüsusiyyətlərə, xarakterə malik şagirdlərlə rastlaşmışdım. Lakin bu yeni sinifə qəbul etdiyim şagirdlər arasında pədoqoji təcrübəmdə heç vaxt rast gəlmədiyim bir şagird – Həsənov Nadir (soyad və ad şərti seçilmişdir) diqqətimi cəkdi. Nadir verilən heç bir suala cavab vermir, yoldaşları ilə ünsiyyət qurmur, adını belə söyləməkdən çəkinirdi. Mən belə qənaətə gəldim ki, o, ətrafdakılarla göz təması qurmaq istəmir. Nadirdə müşahidə etdiyim qeyri-adi hərəkətlər məni çox təəccübləndirdi, eyni zamanda narahat etməyə başladı. Çoxillik təcrübəmə baxmayaraq məni artıq bir çox suallar düşündürməyə başladı:

- Mən bu şagirdi ünsiyyətə alışdırmaq üçün hansı metodlardan istifadə etməliyəm?
- Qavrama və öyrənmədə çətinliyi olan şa-

girdə keçilən materialı hansı bacarıqdan istifadə edərək mənimsədə bilərəm?

- Bu şagirdin dərş prosesinə adaptasiya olunması üçün hansı üsullardan istifadə etməliyəm?

Mənim ilk işim valideynlə əlaqə yaradıb Nadirin fərdi xüsusiyyətləri haqqında geniş məlumat almaq oldu. Lakin valideynin fikirlərini dinləyərək belə qənaətə gəldim ki, valideyn övladının digər şagirdlərdən heç də fərqlənmədiyini düşünür. Bu söhbətdən sonra yaqin etdim ki, mən hələ ki, bu çətin eləcə də məsuliyyətli yolda tək addımlayacağam.

1-ci sinifdə ilk aylarda verilən ən sadə tapşırıqların (şəkil üzrə danışmaq, şəkil rəngləmək, düz xətt çəkmək və s.) üzərində heç bir fəaliyyət göstərməyən Nadir passiv şəkildə dərşləri dinləməklə kifayətlənirdi. Çox sakit təbiətə malik olan bir şagird getdikcə yoldaşlarına qarşı aqressiya nümayiş etdirməyə başladı. Artıq zaman keçdikcə, şa-

girdlərim ilkin biliklərə tam, sərbəst şəkildə yiyələndikcə Nadirin bu passiv vəziyyəti məni çox narahat etməyə başladı və mən qərara gəldim ki, hər gün dərşdən sonra onunla fərdi məşğələlər keçirim. İlk günlər bu məşğələlərin də heç bir nəticə verməyəcəyini düşündüm, lakin günlər keçdikcə, çox böyük əmək sərf edəndən sonra mən artıq Nadirdə bir irəliləyişin olduğunu hiss etdim. Müşahidələrim zamanı onun vizual üsulla öyrənməyə meyli olduğunu hiss etdim. Odur ki, çalışıb bütün dərşlərimi təqdimatlar vasitəsilə qurdum. İnküziv dərş strategiyalarında da deyildiyi kimi, təkrarlara böyük yer verirdim. Söhbət təlimat və ya fikrin təkrarından gedir. Mən tapşırıq verərkən Nadiri diqqətimdə saxlayaraq bütün sinif əlavə vaxt verirdim. Xüsusilə riyaziyyat dərşlərində tapşırıqlarda işarələrdən istifadə etmək müsbət effekt verirdi. Belə ki, məsələn, təklük və onluq anlayışlarında dairədə təklükələri, kvadrat daxilində onluqları göstərmək onun üçün daha səmərəli üsul idi.

Əlavə məlumat almaq üçün əlaqə vasitələri

www.inkluzivtehsil.az

+99412 505 01 50

info@ie-rt.az

[@inkluzivtehsilAzerbaijan](https://www.facebook.com/inkluzivtehsilAzerbaijan)

[@inkluzivtehsil](https://www.instagram.com/inkluzivtehsil)